

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Esityksen pyrkimykset sosiaalihuollon palveluiden kokonaisvaltaisemmasta uudistuksesta sinällään ovat kannatettavia, muun muassa asiakasprosessien sujuvoittamisen ja päällekkäisen sekä osin myös hallinnollisen työn vähentämisen osalta, mutta uudistuksessa on sisällöllisiä puutteita, joiden tosiasiallisia vaikutuksia eri kohderyhmiin ei ole arvioitu riittävästi. Uudistuksen valmistelussa painottuvat erilaiset säästötavoitteet, jotka toteutuessaan eivät sinällään kehitä asiakkaille tarjottavia palvelua tai niiden palveluprosesseja, vaan mahdollisesti heikentävät heikommassa asemassa olevien henkilöiden mahdollisuutta saada oikea-aikaista ja riittävää tukea tai palvelua. Tällä voidaan nähdä olevan tulevaisuudessa vaikutusta siihen, että asiakkaat tarvitsevat entistä raskaampia ja pitkäkestoisempia palveluja erilaisten ongelmien pitkittyessä. Esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan lakkauttamisesta esitettyjen säästötavoitteiden rinnalla olisi tärkeä arvioida mitkä ovat lopulta ne kustannukset, kun kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat jäävät ilman tämänhetkistä tukea. Riskinä on, että lopulta kustannukset siirtyvät korkeampina muiden sosiaalihuollon ja terveydenhuollon palveluiden puolelle, joiden kantokyky on jo nyt koetuksella. Lakivalmistelussa mainitaan, että jos kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille ei löydy työvoimaviranomaisten palveluvalikosta heille soveltuvia palveluja tai he eivät pääse tai pysty osallistumaan uuteen palveluun, vaikutukset voivat ilmetä yksilötasolla muun muassa päihteidenkäytön tai lastensuojelun saralla. Vaikutukset ulottuvat siten herkästi yksilötasolta koskemaan myös perheitä ja muuta lähiyhteisöä.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Esityksen tavoitteet sosiaalihuollon roolin ja palvelurakenteen selkeyttämisestä sekä varhaisen tuen vahvistamisesta ovat kannatettavia, mutta palvelujen tosiasiallinen saatavuus ja asiakasprosessien sujuvuus jäävät esityksessä kuitenkin avoimiksi. Mikäli ehdotuksessa esitetyt uudistukset halutaan saavuttaa, tulee hyvinvointialueille turvata riittävät resurssit palveluiden toteuttamiseen tai hankkimiseen. Esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan palvelun lakatessa uusi työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelu on esitetty muutettavaksi subjektiivisesta oikeudesta määrärahasidonnaiseksi palveluksi, jolloin sen saatavuus asiakkaille ei ole samalla tavalla turvattu, kuten aikaisemmin.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Kuntouttavan työtoiminnan lakkauttaminen heikentää jo erityisen heikossa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten asemaa ja oikeuksia entisestään. Esitetystä uudessa työikäisen toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelussa velvoittavuuden ja taloudellisen kannustimen puuttuminen voivat johtaa siihen, että asiakkaat eivät toimintakykynsä tai taloudellisen tilanteensa vuoksi pääse aloittamaan palvelussa tai eivät pysty sitoutumaan siihen, vaikka se olisi heidän etunsa mukaista. Kuntouttava työtoiminta on tavoitteellinen palvelu, joka tukee osallisuutta, hyvinvointia ja työ- ja toimintakykyä. Se ehkäisee syrjäytymistä ja toimii usein ensiaskeleena kuntoutumispolulla kohti työllistymistä tai koulutusta, samalla kun kohderyhmän työelämävalmiudet konkreettisesti kasvavat ja työllistymisen jatkopolut selkiytyvät.

Sosiaalihuollon työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelu tulisi olla samalla tavalla siihen tarkoitettulle kohderyhmälle kannustavaa, tavoitteellista ja toiminnallista. Lakiesityksestä ei käy riittävällä tavalla ilmi, mitä palvelun tulisi sisältää tai miten sitä pitäisi toteuttaa. Tämä johtaa helposti siihen, että palvelua ei tuoteta riittävän laadukkaasti työelämässä tarvittavat tiedot, taidot ja työelämässä toimimisen vaatimukset huomioiden. Vapaamuotoisempi kuntoutumiseen tähtäävä ryhmätoiminta tai pelkästään yksilöön kohdennettu valmentaminen ei johda selkeisiin palvelupolkuihin kohti työmarkkinoita. Työikäisen toimintakyvyn ja osallisuuden palvelussa tulisi säilyttää kuntouttavan työtoiminnan kaltainen määrittely työvaltaisesta valmentautumisesta sekä tavoitteellisesta ja toiminnallisesta tekemisestä siten, että osallistujan osaaminen kasvaa palvelun aikana niin, että hän kykenee sen jälkeen osallistumaan ja sitoutumaan muihin työmarkkinoille tähtääviin palveluihin, (kuten esim. työkokeiluun, työvoimakoulutukseen tai palkkatukityön) ja vähitellen siirtymään kohti kouluttautumista tai työelämää.

Kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen poistuminen palveluvalikosta ilman vastaavan tasoisesti määriteltä palvelua heikentää siten työttömien kohderyhmän asemaa ja oikeuksia saada heille soveltuvia ja tarpeenmukaisia palveluja. Lisäksi epäselväksi jää, mitä palvelu olisi ja miten se tukisi ja soveltuisi samanaikaisesti myös vammaisuuden perusteella tähän saakka työllistymistä tukeviin palveluihin osallistuneita henkilöitä (SHL 27 § d ja e). Uusi työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelu ei siten esityksen mukaisena riitä vastaamaan työikäisen väestön pyrkimykseen tähdätä vähitellen, mutta tavoitteellisesti kohti työmarkkinoita.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Esitys sosiaalihuollon työikäisen toimintakyvyn ja osallisuuden palvelun rahoituksesta määrärahasidonnaisena palveluna heikentää todennäköisesti kohderyhmän pääsyä palveluun. Muutos asettaa sen johdosta työikäisen väestön myös eri hyvinvointialueilla eriarvoiseen asemaan palvelun saatavuuden tai siihen pääsyä koskevien asiakaskriteereiden ja harkintavallan suhteen.

Lakiesityksessä arvioidaan, että uuden palvelun kustannus asiakasta kohti olisi noin 5% kuntouttavaa työtoimintaa halvempaa, tosin arvioon mainittiin sisältyvän epävarmuutta. Olisi hyvä huomioida, että kuntouttavan työtoiminnan tuottaminen on jo tällä hetkellä hyvin kustannustehokasta palvelua,

jota tuotetaan ainoastaan kolmannen sektorin toimijoiden toteuttamana eli hyvin pitkälle yleishyödyllisenä palveluna ilman palvelun tuottamisesta saatavaa katetta. Tästä herääkin kysymys, miten lakivalmistelussa esitetyn uuden palvelun tuottaminen voisi olla edullisempaa ilman, että se merkittävästi vaikuttaisi palvelun laatuun ja vaikuttavuuteen.

ODL jakaa useiden kuntouttavan työtoiminnan palveluntuottajien näkemyksen siitä, että kuntouttavassa työtoiminnassa on paljon erilaisia hyviä käytänteitä ja pitkäjänteisen kehittämistyön tuloksena syntyneitä toimintatapoja, jotka vievät asiakkaiden polkuja tosiasiallisesti eteenpäin kohti työmarkkinoita. Näitä toimintamalleja ei tulisi sivuttaa uusia palveluja suunniteltaessa, vaan niissä kehitettyjä vaikuttavimpia toimintatapoja tulisi tutkia tarkemmin lakivalmistelun yhteydessä ja siitä syntyvää tietoa tulisi hyödyntää paremmin uusia palveluja laissa määritellessä.

Lakivalmistelussa tunnistetaan, että kuntouttavan työtoiminnan lakkauttaminen ja uuden palvelun määrittelemättömämpi toteutustapa voivat johtaa kolmannen sektorin järjestöjen toimintaedellytysten kaventumiseen. Myös muut valtiontalouden säästötoimenpiteet ovat kohdistuneet kolmannen sektorin toimijoihin, joilla on merkittävää panostusta alueellisen hyvinvoinnin ja osallisuuden palveluiden toteuttamisessa. Tuottaessaan esimerkiksi kuntouttavaa työtoimintaa kolmannen sektorin toimijat tuottavat usein osana työtoimintaa joitakin muita yleishyödyllisiä hyödykkeitä tai palveluita, joilla parannetaan eri kohderyhmien hyvinvointia julkisen sektorin tuottamien palveluiden rinnalla (esim. ikäihmiset, lapsiperheet, vähävaraiset). Lisäksi järjestöt tuottavat omarahoitteisesti ja muita rahoitus- ja lahjoituskanavia hyödyntäen erilaisia palveluja, joista hyötyvät useat eri kohderyhmät. Näillä toimenpiteillä tuetaan tasapainoista yhteiskuntakehitystä sekä julkisen talouden tasapainon tavoittelua ja niiden lakkaaminen kuntouttavan työtoiminnan kaltaisen palvelun myötä synnyttää uusia palvelukatveita eri kohderyhmille.

**9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4)
Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?**

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

-

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Useissa hallituksen esityksen perusteluissa viitataan säästötoimenpiteinä esitettyjen asiakasmäärien tai toimintaan liittyvien kustannusten olevan arvioita tai että laskelmiin sisältyy epävarmuutta. Laskelmiin liittyvät epätarkkuudet ja epävarmuudet tulisi selvittää asiantuntijatyönä tarkemmin lakiesityksen edetessä. Asiantuntijoiden antamat arviot tulisi ottaa huomioon uusien, korvaavien tai muuttuvien lakien sääntelyssä riittävällä tasolla. Tietopohjan heikkous viittaa siihen, että palveluiden toteutumista, riittävyttä ja laatua tulee jatkossa tilastoida ja seurata entistä tarkemmin. Tämän voidaan kuitenkin nähdä olevan osaksi ristiriidassa sen kanssa, että sosiaalihuollon kirjaamista pyritään samanaikaisesti lakiehdotuksella keventämään. Lisäksi esityksen tavoitteet ja säästöpainheet ovat ristiriidassa keskenään, kun yhtäaikaisesti on tarkoituksena tuottaa palveluja ennaltaehkäisevästi ja mahdollisimman oikea-aikaisesti ja tarkoituksenmukaisesti, mutta samalla palveluiden määrärahasidonnaisuus lisää harkinnan tarvetta ja mahdollisuuksia asiakkaiden palveluiden ohjaamiseen.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Lakiesityksessä todetaan, että esitetyt sosiaalihuoltolain muutokset ulottuvat ihmisryhmiin, joihin on jo aiemmilla hallituksen päätöksillä kohdennettu sosiaaliturvan tasoa alentavia ja terveysmenoja lisääviä toimia. Sosiaalihuoltolakiin ehdotetuista muutoksista suurimmat riskit tunnustetaan liittyvän kuntouttavan työtoiminnan poistumisen vaikutus vaikeasti työllistyviin kohderyhmiin. Näiden jo tehtyjen havaintojen johdosta lakivalmistelua esitetään jatkettavaksi siten, että sen vaikutukset ja vaihtoehtoiset palvelut tai niiden toteuttamistavat sekä riittävä rahoituspohja palveluiden mahdollistamiseen tälle kohderyhmälle selvitetään tarkemmin ennen lakien muuttamista.

Haanpää Tiina
Oulun Diakonissalaitoksen Säätiö sr.

Ukonaho Jaana
Oulun Diakonissalaitoksen Säätiö sr. - Sari Alaluusua, palveluesihenkilö ja
Saila Lehto, palvelupäällikkö